

A Duna vallomása

E. B. LUKÁČ MAGYAR KÖLTŐI ANTOLOGIÁJA

Nehéz lenne néhány címszóban összegezni a költészetünket idegen nyelven bemutató antológiák elengedhetetlen ismérveit. Úgy hiszem, általános recepteket nem lehet készíteni. S hiába állítanánk össze a magyar irodalmi közvélemény által reprezentatívnak tartott versek listáját — mégoly „objektívan” is —, korántsem bizonyos, hogy megfelelő visszhangot keltene válogatásunk. Irodalmi hagyományainkat, érték kiválasztási szempontjainkat, sajátos kulturális kódunkat nem tudjuk exportálni. A befogadó irodalom a saját szempontjai szerint válogat. Főlösképpen ezért „általában” elmarasztalni a világ érdektelenségét irodalmunk iránt. Inkább abban kellene több segítséget adnunk a magyarból fordítóknak, a kiadóknak, hogy jobban fölismerjék azokat az értékeket, műveket, amelyek gazdagíthatják az ő irodalmukat, az átvevőket. Természetesen nemzeti irodalmanként más és más „ajánló listát” kellene összeállítani, a befogadó irodalom hagyományaitól, jelen törekvéseitől, közönségizlésétől függően.

Mint viszonylag keveset exportáló irodalom, örömmel üdvözlünk minden külföldi hírt, amely magyar művek fordításáról, megjelenéséről szól, s közhelyként hat az is, hogy elsősorban a „nagyobb piacokon” mutatkozó keresletért vagyunk hálásak. Vagy inkább mondjunk devizás piacot, hiszen a dán vagy norvég folyóirat-közlés is jelentősebb eseménynek látszik néha, mint kötetek sora egyik vagy másik szomszéd országban. Persze a kiemelkedő teljesítményeket „honoráljuk”, de nemegyszer egyszerűnek és esetlegesnek tekintjük őket. Lukáč Emil Boleslav a szerencsések közé tartozik, több mint fél évszázados dunatáji közvetítő tevékenységét sűrűn méltatták elismerő szavak a magyarországi irodalmi és napi sajtóban. Személyét sem kell tehát most bemutatnunk, nemcsak a „bennfentesek” ismerik, a szélesebb hazai közvélemény is. A rádió hallgatói és a televízió nézői is „találkozhattak” vele, író-olvasó klubestek kedves színlőltja, amikor felföldi akcentussal, kitűnő magyarsággal beszél szeretett magyar költőiről.

Évek óta vártuk magyar antológiáját, műfordítói életművének nagy összegezését, költészetünk szlovák nyelvű hosszmetsetét a kezdetünktől napjainkig. Tavaly látott napvilágot végre a könyv Pozsonyban a Slovenský Spisovateľ kiadó gondozásában. Egy háromszáz lapos versgyűjtemény Janus Pannoniustól Tamás Menyhértig, 146 magyar költő 272 verse. Értelmetlen volna kötetét „súlyra” méregetni, éppígy helytelen vállalkozásának reprezentativitását vizsgálni, mondjuk a Hét évszázad magyar verseivel szembeállítva. Az antológia előszavában ugyan azt vallja, hogy a korábbiaknál teljesebb képet akart adni a magyar líráról, de a rendelkezésére bocsátott terjedelmi keret, a költők és a versek száma azt mutatja, inkább a tájékozódást óhajtotta szélesíteni, egy-egy mozaikkal az érdeklődést fölkelteni költészetünk kevésbé ismert színei iránt. Mert tudjuk, hogy a szlovák irodalombarátok viszonylag jól ismerhetik Petőfi, Ady, József Attila líráját, mindenestre sokkal többet tudnak róluk, mint Magyarországon bármelyik szlovák költőről. Ady és a Nyugat költői fölzsabadító ösztönzést jelentettek a szlovák lírikusok számára a két világháború között. A húszas években induló fiatal költőkből alakult ki az a műfordítói triász, amelyik többé-kevésbé programszerűen vállalta az új magyar líra értékeinek közvetítését, név szerint *Valentin Beniák* (1973 őszén hunyt el), *Ján Smrek* és *Emil Boleslav Lukáč*. Több évtizedes tevékenységük eredménye, hogy a Nyugat líráját kevés külföldi irodalom olvasói ismerhetik olyan mélységben és szé-

lességben, mint közvetlen északi szomszédaink. De általában is elmondhatjuk a XIX. és XX. század első felének magyar költészetéről ugyanezt. Valentin Beniák 1957-ben megjelentetett ötszáz oldalas antológiája, a Večerná blyskavica (Esti vilámlás) századunk magyar költőiből adott gazdag választékot Adytól Illyés Gyuláig; Ján Smrek tizenkét és fél íves Petőfi-kötetet tett az évforduló alkalmából a szlovák olvasók asztalára.

Lukáč antológiája jelentős lépés a foghíjak eltüntetése érdekében, választási lehetőségeit természetesen befolyásolta, hogy „közösen művelni” terepen járt. Elsősorban a nyolc évszázados fejlődés csomópontjait óhajtotta érzékeltetni, nem föltétlenül az irodalomtörténeti értékelés súlyozását követve, engedett személyes vonzalmainak. Kora diákkorától „tart kapcsolatot” a magyar irodalommal, s ez nem a műfordító szokásos kapcsolata, irodalmi műveltségének szerves része a magyar költészet ismerete, így érthető, hogy a maga számára egy külön értékrendet is kialakított. Magyar antológiája egyszerű és megismételhetetlen teljesítmény, nemcsak egy másik irodalmat közvetít a szlovák olvasók számára, hanem E. B. Lukáč magyar irodalmi ízlését is. Ezért nehéz válogatásával vitába szállni. Hogy kit kedvel és fordít a századvég költői közül például, az olvasói élményeinek a dokumentuma is, egyfajta híradás saját „érzelmi iskoláiról”, egykori irodalmi tájékozódásának irányairól. Talán az sem túlzás, ha egy-egy lefordított vers mögött a selmecbányai magyarórák emlékét érezzük.

Őt, korántsem arányos részre osztotta az antológiát, a legkevesebb terjedelmet a régi magyar irodalom kapta, a második „fejezet” végét Gyóni Géza zárja, a kötet közel kétharmada az újabb, Adyval kezdődő költészet válogatását tartalmazza, viszonylag sok helyet kap a főlzabradulás utáni magyar líra. Ha tudjuk is, hogy Szlovákiában jelenleg a legsürgetőbb a mai magyar líra megismertetése, sajnáljuk, hogy nem maradt több hely régi és klasszikus költőinknek. Egy-egy remekművű fordítás (Csokonai: A reményhez vagy Komjáthy és Reviczky versei például) után nyilván többre is kíváncsi lenne az olvasó az ízelítőnél. Petőfi, Arany, Ady és József Attila szerepel szám szerint a legtöbb verssel, s a 272 költemény között megtaláljuk líránk számos közismert és gyakran idézett gyöngyszemét. A műfordítói teljesítmény ott éri el érzésünk szerint a legmagasabb színvonalat, ahol nemcsak a hűség és pontosság követelményére ügyelt a szlovák költő; azoknak a magyar pályatársaknak, nemzedékeknek verseinél, akikhez költői alkat, szemlélet, formai eszközök tekintetében a legközelebb áll saját versvilága (a századvég költői és a nyugatosok). Ami az 1945 utáni magyar lírát illeti: itt több lett volna a kevesebb, nehéz lesz eligazodnia a tájékozódni kívánó szlovák olvasónak, a legtöbb költő ugyanis csak egy verssel szerepel. Bizonyára a sokszínűséget akarta érzékeltetni a fordító, ez azonban helyenként összemosódást eredményez.

Rudolf Čhmel nehéz föladatra vállalkozott az utószóban, tizenegynéhány lapon próbált meg áttekintést adni költészetünk évszázadairól. Vázlatának és életrajzi jegyzeteinek néhány pontatlanságát joggal tették szóvá a magyar sajtóban, mi főleg azt hiányoljuk, hogy az irodalmunkat és irodalmaink kapcsolatait, párhuzamait kiválóan ismerő szlovák irodalomtörténész nem a befogadást tartotta szem előtt, nem igyekezett közelhozni költőinket a hasonló fejlődés és a közös mozzanatok kidomborításával a mai szlovák olvasóhoz.

Ritka alkalom, hogy egyéni műfordítói teljesítmény kerekedik egy nemzeti költészetet bemutató antológiává. A *Duna vallomása* Ady közös örökségének méltó folytatása, s Emil Boleslav Lukáčnak az elismerés kifejezése mellett azt kívánjuk — nem egészen önzetlenül —, hogy minél több értő olvasóra találjon.

KISS GY. CSABA